

ETIKA SOCIÁLNEJ PRÁCE AKO OBLASŤ VZDELÁVANIA SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA

MALIŠKOVÁ ZUZANA

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Abstrakt

Sociálna práca má rôzne polia svojej pôsobnosti, no jej objektom je vždy človek, preto je etický rozmer tejto profesie nepochybniteľný. Profesionálne a zodpovedné konanie si vyžaduje vedomosti sociálneho pracovníka z oblasti etiky sociálnej práce. Práve vzdelávaniu v tejto oblasti sa autorka venuje v príspevku. Nadväzuje tak na niektorých autorov, ktorí sa danej problematike venovali na iných vedeckých a odborných podujatiach.

Kľúčové slová

Etika. Etické rozhodovanie. Hodnoty. Sociálna práca. Vzdelávanie.

Abstract

Social work has various fields of its competence, but its object is always person, so the ethical dimension of the profession is undeniable. Professional and responsible action requires knowledge of the social worker of ethics of social work. The author focuses on education in this field in the contribution. Its builds on some of the authors who have devoted this issue in other scientific events.

Key words

Ethics. Ethical decision making. Values. Social work. Education.

Úvod

Etický rozmer sociálnej práce je nepochybniteľný. Hoci má sociálna práca rôzne polia svojej pôsobnosti, jej objektom je vždy človek či skupina. Sociálna práca si stanovuje náročné úlohy, akou je aj pomoc klientovi. Aby bola skutočne vykonávaná profesionálne a zodpovedne, vyžaduje si to každodenný etický prístup sociálneho pracovníka. Pri vytváraní základného korpusu študijného odboru sociálna práca sa kolektív autorov zhodol na tom, že etika musí tvoriť povinnú súčasť vzdelávania sociálnych pracovníkov na Slovensku (Levická, 2010a).

V nasledujúcom príspevku prezentujeme výsledky nášho výskumu, ako i zistenia iných autorov o „vplyve“ vzdelávania v sociálnej práci a teda i v etike sociálnej práce na rôzne oblasti. Následne analyzujeme informačné listy predmetov týkajúcich sa etiky sociálnej práce z deviatich univerzít a vysokých škôl, na ktorých sa študuje odbor sociálna práca, a uvažujeme o možnom prepojení týchto výsledkov. V závere príspevku prezentujeme projekt KEGA, ktorý by mohol prispieť k posunu vo výučbe etiky sociálnej práce.

1. Vzdelávanie v etike sociálnej práce – poznatky z výskumov

Etika sociálnej práce ako profesijná etika sa zaoberá aktuálnymi situáciami v praxi sociálneho pracovníka, v ktorých sa sociálny pracovník musí rozhodnúť, ako konať. Jej predmetom sú teda eticky stále hodnoty, mravné normy a ich realizácia v konkrétnej praxi. Podľa zahraničných autorov, u ktorých je etika predmetom častých odborných diskusií, by mala byť práve tým fenoménom, ktorý dokáže spájať jednotlivé fragmentované oblasti sociálnej práce.

Podľa Swidella a Watsona (2007) pripravovanie študentov sociálnej práce pre etickú prax má začať už v triede. Vzdelávanie v etike by malo pomôcť sociálnym pracovníkom

v identifikovaní etických problémov a dilem a v rozvíjaní zručnosti riešenia konfliktov vzniknutých medzi ich osobnými hodnotami, hodnotami klientov, zamestnávateľa a hodnotami profesie. Práve konflikt medzi požiadavkami inštitúcie a profesijnými hodnotami tvorí vysoký percentuálny podiel celkovo v etických dilemách, s ktorými sa vo svojej práci sociálni pracovníci stretávajú (McAuliffe, 2005). Vzhľadom na skutočnosť, že sociálni pracovníci sa dennodenne stretávajú s etickými dilemami, ktoré musia riešiť, potrebujú vedomosti a zručnosti etického rozhodovania ako aj istotu, dôveru vo vlastné schopnosti urobiť takéto etické rozhodnutie, ktoré nebude v neprospech klienta. Vplyv vzdelávania v oblasti etiky na zvýšenie dôvery vo vlastné schopnosti robiť etické rozhodnutia ako aj morálne konanie zistili vo svojom výskume Grady a kol. (2008). Wesley (2002, In Walsh et al., 2003, s. 103) z výsledkov svojho výskumu taktiež identifikoval rozdiel v riešení eticky problematických situácií z hľadiska vzdelania. Študenti bakalárskeho štúdia rozoznávali etické dilemy a identifikovali konfliktné hodnoty, ale neboli zruční v rozriešení týchto situácií.

Podobné rozdiely v súvislosti s vzdelaním sme zistili aj my. Realizovali sme výskum s cieľom identifikovať rozdiely v etických rozhodnutiach a odôvodneniach etických rozhodnutí sociálnych pracovníkov vzhľadom na vybrané faktory (bližšie vid' Mališková, 2010). Výberový súbor tvorilo 374 sociálnych pracovníkov, resp. pracovníkov vykonávajúcich prácu sociálneho pracovníka na úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny, v detských domovoch, resocializačných strediskách, krízových strediskách, zariadeniach sociálnych služieb, ktoré sú v zriaďovateľskej pôsobnosti toho-ktorého vyššieho územného celku, neziskových organizáciách, ktorých účelom je poskytovanie sociálnych služieb a poskytovanie sociálnej pomoci a humanitárnej starostlivosti. Ženy tvorili 90,4 % z celkového počtu respondentov. Najväčšie zastúpenie respondentov (70.1 %) vo výberovom súbore bolo s vysokoškolským vzdelaním II. stupňa. Pomerne veľké zastúpenie, 14.4 %, mali respondenti so stredoškolským vzdelaním. V súčasnosti podľa zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách má mať sociálny pracovník ukončené minimálne vysokoškolské vzdelanie I. stupňa v odbore sociálna práca. Z celkového počtu respondentov, ktorí mali ukončené vysokoškolské vzdelanie (320), bolo až 46.9 % takých, ktorí vyštudovali iný odbor ako sociálnu prácu.

Jedným z výskumných nástrojov, ktoré sme využili, bola modifikovaná verzia dotazníka *The Ethical Choice Score Rating System*. Táto verzia pozostávala z načrtnutých 6 etických dilem, s ktorými sa sociálny pracovník môže stretnúť pri výkone svojej práce. Po prečítaní a predstavení si konkrétnej situácie mal respondent odpovedať, čo by v danej situácii urobil a prečo by to urobil. Potom nasledovali otázky, čo by mal v danej situácii urobiť a prečo by to mal urobiť. Možnosti konania boli vždy pre oba prípady („urobil by“ a „mal by urobiť“) totožné, líšili sa medzi jednotlivými situáciami. Pre všetky situácie však boli rovnaké možnosti odôvodnenia výberu konania, ktoré sme podľa metodiky, ktorú vo svojej štúdií uvádza Hass (1988, In Doyle, Miller, Mirza, 2009), rozdelili na dva typy odôvodnení – kodifikované a nekodifikované. Pod kodifikovanými odôvodneniami sme rozumeli možnosti: rozhodnutie na základe práva, zákona, interných pravidiel alebo etického kódexu. Pod nekodifikovanými boli dôvody ako: intuícia, že je to správne, osobné morálne hodnoty, strach z pomsty, ochrana osobnej reputácie a iné.

Najviac významných rozdielov vo výberoch konania v jednotlivých dilematických situáciách bolo vzhľadom na typ odôvodnenia, ktorý respondenti uvádzali. Respondenti, ktorí svoje rozhodnutie urobili na základe kodifikovaného odôvodnenia, urobili iné rozhodnutie ako respondenti, ktorí svoje rozhodnutie odôvodnili nekodifikovanými dôvodmi. Z dvanástich výberov bol až v desiatich výberoch tento rozdiel štatisticky významný. Zaujímalo nás, kto reálne tvoril skupinu, ktorá udávala nekodifikované odôvodnenia. Väčšinu týchto respondentov tvorili sociálni pracovníci, ktorí vyštudovali iný odbor ako sociálnu prácu,

a respondenti, ktorých miera stotožnenia s hodnotami sociálnej práce bola nižšia (na identifikovanie profesijnej hodnotovej orientácie respondentov sme využili modifikovanú verziu dotazníka *The 40-item version of the Professional Opinion Scale*). Vzhľadom na to, že skupinu respondentov s nižšou mierou stotožnenia s jednotlivými hodnotami sociálnej práce ako aj s celým komplexom hodnôt sociálnej práce tvorili predovšetkým respondenti, ktorí nevyštudovali sociálnu prácu, domnievame sa, že by to mohlo súvisieť s tým, že nemali možnosť internalizovať si profesijné hodnoty sociálnej práce počas štúdia na rozdiel od ostatných vyštudovaných sociálnych pracovníkov.

Zo samotného obsahu nekodifikovaných odôvodnení možno predpokladať, že takýto typ odôvodnení mohli udávať sociálni pracovníci, ktorých miera interiorizácie hodnôt sociálnej práce nebola vysoká (hodnoty sociálnej práce sú zobrazené v etickom kódexe, ktorý bol jednou z možností v kodifikovaných odôvodneniach). Neznamená to však, že skupinu kodifikovaných odôvodnení mali uvádzať iba sociálni pracovníci, ktorých miera stotožnenia s hodnotami sociálnej práce bola vysoká. V prvej možnosti okrem rešpektovania zákona a práva, ktoré by mali byť v súlade s hodnotami sociálnej práce (aj keď tomu tak nie vždy musí byť), bola možnosť rešpektovanie interných pravidiel, ktoré môžu byť práve naopak často v rozpore s hodnotami sociálnej práce (McAuliffe, 2005). Napriek tomu, že väčšinu respondentov, ktorí uviedli nekodifikované odôvodnenia, tvorili respondenti s nižšou mierou stotožnenia s hodnotami sociálnej práce a respondenti, ktorí vyštudovali iný odbor ako sociálnu prácu, tento rozdiel nebol markantný.

Predpoklad, že respondenti, ktorí vyštudovali iný odbor ako sociálnu prácu, nemali možnosť internalizovať si hodnoty sociálnej práce už počas štúdia a z toho dôvodu boli s nimi menej stotožnení, nám potvrdzuje aj zistenie rozdielu v rozhodnutiach sociálnych pracovníkov vzhľadom na to, aký odbor vyštudovali. Respondenti, ktorí nevyštudovali sociálnu prácu, až v desiatich prípadoch (z dvanástich) mali v skupine respondentov, ktorí urobili rozhodnutia orientované na systém, väčší percentuálny podiel vzhľadom na ich celkový počet ako respondenti, ktorí tento odbor vyštudovali. Tí v siedmich prípadoch mali väčšie percentuálne zastúpenie v skupine respondentov, ktorá urobila rozhodnutie orientované na klienta, vzhľadom na ich celkový počet. Aj v tomto prípade by sme mohli uvažovať o menšom stotožnení s hodnotami sociálnej práce, ktoré sa prioritne orientujú na prospech klienta.

Zaujímavým zistením bol aj fakt, že v každej dilematickej situácii počet respondentov, ktorí odôvodnili svoje rozhodnutie kodifikovanými odôvodneniami, stúpol pri zodpovedaní otázky „čo by mal urobiť“ oproti otázke „čo by urobil“. Naopak počet respondentov zdôvodňujúcich svoje rozhodnutie nekodifikovanými dôvodmi výrazne klesol. Respondenti by sa v reálnej situácii rozhodli na základe vlastných osobných hodnôt, intuície atď., pričom ak by uvažovali o tom, ako by sa mali rozhodnúť, tak by sa pridržovali zákona, prípadne etického kódexu. Zároveň väčšina respondentov, ktorí sa vo viacerých situáciách v možnosti „urobil by“ rozhodli pre nejaké konanie a v možnosti „mal by urobiť“ pre iné konanie (v rámci tej istej situácie), teda miera diskrepancie ich rozhodnutí bola vyššia, patrila do skupiny respondentov s nižšou mierou stotožnenia s hodnotami sociálnej práce.

V nasledujúcej tabuľke uvádzame niektoré možnosti z jednotlivých typov rozhodnutí a ich zmeny v situáciách „urobil by“ a „mal by urobiť“.

Tabuľka 1: Vybrané možnosti z oboch typov odôvodnení rozhodnutí v možnosti „urobil by“ a „mal by urobiť“

	Kodifikované odôvodnenie		Nekodifikované odôvodnenia	
	<i>Pridržiavanie sa práva, zákonov, interných pravidiel</i>	<i>Etický kódex</i>	<i>Intuícia, že je to správne, žiadny špecifický dôvod</i>	<i>Pridržiavanie sa osobných morálnych hodnôt</i>
„urobil by“	14,3 %	4,9 %	14,3 %	12,9 %
„mal by urobiť“	22 %	7,2 %	8,7 %	7,8 %

1.1 Analýza informačných listov

Pri vytváraní základného korpusu pre vzdelávanie sociálnych pracovníkov na Slovensku bol obsah predmetu len rámcovo naznačený (Levická, Levická, 2010a). V súvislosti s niektorými vyššie prezentovanými výsledkami¹⁵⁰ nás zaujímalo, čo tvorí obsah jednotlivých predmetov zameraných na etiku, resp. etiku sociálnej práce na jednotlivých univerzitách a vysokých školách, kde sa študuje sociálna práca.

Reamer (2006) uvádza, že v ideálnom prípade by mala príprava sociálnych pracovníkov v oblasti etiky sociálnej práce obsahovať niekoľko kľúčových tém, a to: profesionálne hodnoty (hodnoty sociálnej práce) a osobné hodnoty, etické a morálne dilemy a etické rozhodovanie. Príručka k etike sociálnej práce okrem týchto tém, ktoré by mali účastníci kurzu etiky sociálnej práce absolvovať, uvádza témy: etické teórie relevantné k sociálnej práci, etické normy a princípy a etický kódex.

Hoci Levická J. s Levickou K. (2010a) už realizovali analýzu informačných listov predmetov zameraných na etiku sociálnej práce, neboli v nej zahrnuté všetky informačné listy. Taktiež ich analýza nám neposkytla dostatok potrebných informácií pre náš prieskum. Naším cieľom bolo zistiť, či sa v jednotlivých informačných listoch, v sylabuse, nachádzajú nami vybrané témy, ktoré považujeme za základné. Konkrétne šlo o témy: základný pojmový aparát (normy, hodnoty, princípy, etika, profesijná etika); etika sociálnej práce a hodnoty sociálnej práce; etické teórie; etické dilemy a etické problémy; etické rozhodovanie – modely etického rozhodovania; etický kódex.

Keďže niektoré vzdelávacie inštitúcie majú v študijných plánoch viac predmetov zameraných na etiku (či už v tom istom stupni štúdia alebo v rôznych stupňoch štúdia (I., II.)), ponímali sme tieto informačné listy ako jeden súhrnný informačný list za danú inštitúciu a nie samostatne ako niekoľko informačných listov. Predmetom nášho výskumu sa stali informačné listy týchto univerzít a vysokých škôl: Univerzita Komenského v Bratislave, Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Vysoká škola v Sládkovičove, Trnavská univerzita v Trnave, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Katolícka univerzita v Ružomberku, Prešovská univerzita v Prešove a Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach. V nasledujúcej tabuľke uvádzame počet vzdelávacích inštitúcií, ktorých informačný list predmetu (resp. predmetov) obsahoval v sylabuse jednotlivé témy.

¹⁵⁰ Nebol markantný rozdiel medzi respondentmi, ktorí vyštudovali sociálnu prácu, a respondentmi, ktorí vyštudovali iný odbor, resp. respondentmi s nižšou mierou stotožnenia a respondentmi s vyššou mierou stotožnenia s hodnotami sociálnej práce, ktorí uviedli nekodifikované odôvodnenia svojich rozhodnutí. Väčšina respondentov uviedla v možnosti „urobil by“ nekodifikované odôvodnenie svojich rozhodnutí a v možnosti „mal by urobiť“ kodifikované odôvodnenie. Skupinu respondentov s vyššou mierou diskrepacie rozhodnutí tvorilo 44% respondentov, ktorí vyštudovali sociálnu prácu.

Tabuľka 2: Počet vzdelávacích inštitúcií, ktoré majú jednotlivé témy z „etiky sociálnej práce“ zahrnuté vo svojich informačných listoch.

témy	Základný pojmový aparát	Etika sociálnej práce (hodnoty sociálnej práce)	Etické teórie	Etické problémy a dilemy	Etické rozhodovanie a modely etického rozhodovania	Etický kódex
spolu	8	8	6	8	4	8

Z výsledkov analýzy sme zistili, že najmenej zastúpenou témou v informačných listoch bola téma etického rozhodovania, resp. modelov etického rozhodovania. Uvedomujeme si, že napriek tomu, že sa téma etického rozhodovania neobjavuje v informačných listoch, neznamená to, že nie je obsahom aspoň jednej prednášky (resp. cvičenia) počas semestra. No odporúčaná literatúra uvedená v informačných listoch tomu nenasvedčuje.

S ohľadom na výsledky nášho výskumu sa domnievame, že práve tento stav by mohol byť príčinou, prečo vyšší počet sociálnych pracovníkov, ktorí vyštudovali sociálnu prácu, tvorili skupinu respondentov odôvodňujúcich svoje rozhodnutie nekodifikovanými odôvodneniami, či patrili do skupiny respondentov s nižšou mierou stotožnenia s hodnotami sociálnej práce. Tento možný vzťah by však bolo potrebné podrobiť ďalšiemu skúmaniu.

Modely etického rozhodovania podľa nás poskytujú priestor nielen na nácvik spôsobov riešenia etických dilem a tým získanie zručností v riešení etických dilem, ale aj lepšie osvojenie a znútornenie hodnôt sociálnej práce. To samozrejme za predpokladu, že je týmto vodidlám etickej praxe počas vzdelávania venovaný dostatočný priestor a nejde iba o natréňovanie si profesijných zručností, ale o skutočný rozvoj morálnej stránky osobnosti študenta.

Výskumné štúdie, ktoré boli zamerané na zvládanie etických dilem, potvrdili, že osoby, ktoré sa učili, ako riešiť konflikty protichodných hodnôt a princípov, dokázali účinnejšie riešiť tieto situácie (Heidbrink, 1985; Lind, 2003, In Lajčiaková, 2008, s. 76). Podľa mnohých odborníkov z oblasti etiky je dôležité pristupovať k etickému rozhodovaniu systematicky a sledovať niekoľko krokov. Tým, že sociálni pracovníci nasledujú rad jasne naformulovaných krokov, zlepšujú kvalitu etického rozhodnutia, ktoré robia (Reamer, 2006). Metóda riešenia morálnych dilem prispieva k rozvoju morálneho usudzovania i morálneho konania a podľa Vacka (2008) neustále inšpiruje k morálnej sebareflexii, k úvahám o mravnom sebazdokonaľovaní.

Pozitívnym trendom v príprave sociálnych pracovníkov na Slovensku v oblasti etiky sociálnej práce sú nové publikácie, ktoré sa venujú etickému rozhodovaniu a reflektovaniu praxe, resp. jednotlivým modelom etického rozhodovania (Mátel a kol. – Etika sociálnej práce (2012); Aadland a Matulayová – Etické reflexie v pomáhajúcich profesiách (2011), Mališková – Etické rozhodovanie v sociálnej práci (2010), Levická, K. – Etika v systéme vysokoškolskej prípravy sociálnych pracovníkov (2010), Levická K. a Levická, J. – Etické rozhodovanie ako súčasť vysokoškolskej prípravy sociálnych pracovníkov (2010), Mátel a Roman – Konflikty hodnôt v pomáhajúcich profesiách (2010), Mátel – Systematický postup riešenia etických dilemat v sociálnej práci (2010)).

2. Sémanticky orientovaná elektronická učebnica Etiky sociálnej práce

Na Univerzite Konštantína Filozofa v Nitre sa v roku 2012 začal riešiť projekt s názvom Sémanticky orientovaná elektronická učebnica Etiky sociálnej práce. Inovatívny charakter učebnice bude spočívať vo vyváženej integrácii najnovších poznatkov z etiky sociálnej práce,

moderných prístupov tvorby interaktívneho multimedialného obsahu v prostredí webu a implementácií metód sémantického webu.

Zodpovednosťou vzdelávateľov v sociálnej práci je vytvoriť dostatok príležitostí na nacvičenie situácií a učenie sa zo skúseností (Levická, 2010b). Vytvoriť takýto priestor je aj snahou riešiteľov projektu. Časť elektronickej učebnice budú tvoriť reálne dilemy sociálnych pracovníkov. Bude popísaných niekoľko etických dilem, s ktorými sa stretli sociálni pracovníci pracujúci s rôznymi cieľovými skupinami. Za nimi budú nasledovať možné rozriešenia na základe jednotlivých etických teórií relevantných k sociálnej práci, prípadne postup riešenia podľa vybraných modelov etického rozhodovania. Študenti sa tak budú môcť učiť na konkrétnych príkladoch a zároveň budú mať možnosť otestovať sa, ako by sa v niektorých dilematických situáciách rozhodli oni, eventuálne či správne rozumejú jednotlivým etickým teóriám a krokom modelov etického rozhodovania a vyberú podľa zadania „správne“ riešenie. Domnievame sa, že väčšia pozornosť na praktické riešenie etických dilem počas štúdia sociálnej práce by mohla byť určitou prevenciou defenzívnej praxe. Zároveň by mohla prispieť k rozvíjaniu morálnej citlivosti, t.j. schopnosti čítať morálnu dilemu v reálnej situácii, a uvedomenie si, že daná situácia má morálnu povahu (Fleck-Henderson, 1991).

Prínos takto postavenej učebnice vidíme aj v tom, že bude môcť byť študijným materiálom nielen predmetov venujúcich sa priamo etike, ale aj predmetov zameraných na sociálnu prácu s jednotlivými cieľovými skupinami, v rámci ktorých by podľa nás mala byť etika sociálnej práce integrovaná. Ako ideálna sa nám zdá byť kombinácia aspoň jedného predmetu zameraného priamo na etiku sociálnej práce a niekoľkých predmetov zameraných na jednotlivé cieľové skupiny sociálnej práce, v rámci ktorých by bola etika sociálnej práce tiež zahrnutá. Takto by študenti mali viac možností na interiorizáciu hodnôt sociálnej práce. Austrálska asociácia sociálnych pracovníkov vo svojom výskume realizovanom na 17 školách dospela k záverom, že etika by mala byť integrovaná v rámci odborných predmetov (Levická, Levická, 2010d).

Samostatnou významnou časťou publikácie budú databázy etických kódexov. Študenti a absolventi sociálnej práce budú mať možnosť zoznámiť sa s rôznymi národnými etickými kódexmi sociálnej práce a sociálnych pracovníkov a tým si rozšíriť poznatky o sociálnej práci a o rozdieloch v jej vykonávaní v jednotlivých krajinách.

Domnievame sa, že táto učebnica by mohla byť prínosom nielen pre študentov sociálnej práce, ale aj sociálnych pracovníkov v praxi. Vďaka jej dostupnosti si budú môcť obnoviť vedomosti z oblasti etiky sociálnej práce, ako i zručnosti v etickom rozhodovaní, ktoré môžu byť časom zaužívanými spôsobmi rozhodovania zatlačené do „úzadia“. Vo vzťahu k sociálnej práci môžeme poznamenať, že stratégie riešenia problémov využívajú hlavne pracovníci na úradoch, tak ako sa o tom zmieňuje aj Musil (2004). O potrebe vzdelávania sociálnych pracovníkov v praxi v oblasti etiky sociálnej práce hovorí aj Reamer (1999), Congress (2000). Levická (2000) a Grey (2002) kladú dôraz na permanentné vzdelávanie a celkový osobnostný rast. Tým je podľa nich možné rozvíjať a zvyšovať etickú úroveň pracovníkov.

Záver

Vzhľadom na výsledky nášho výskumu a analýzu informačných listov sme presvedčení, že by sa v rámci vzdelávania v etike sociálnej práce mal klásť väčší dôraz na nácvik spôsobov riešenia etických dilem, ktoré sú neoddeliteľnou takmer každodennou súčasťou práce sociálnych pracovníkov, a tým aj lepšie osvojenie si profesijných hodnôt. Podobný názor zastáva aj Matulayová (2011). Pozitívne vnímame novovzniknuté publikácie (Mátel a kol.

(2012) a Aadland – Matulayová (2011)), ktoré sa venujú spomínanej problematike, ako aj pripravovanú elektronickú učebnicu „Etika sociálnej práce“.

Literatúra:

- Congress, E. P.: What Social Workers Should Know About Ethics: Understanding and Resolving Practice Dilemmas. In *Advances in Social Work*. [online] 2009. [cit. 2012.04.24]. Dostupné na: <<http://journals.iupui.edu/index.php/advancesinsocialwork/article/view/124/107>>.
- Dozle, O. Z. – Miller, S. E. – Mirya, F. Y.: Ethical Decision-Making in Social Work: Exploring Personal and Professional Values. In *Journal of Social Work Values & Ethics*. [online]. 2009. [cit. 2012.04.16]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworker.com/jswve/content/view/113/67/>>.
- Feck-Henderson, A.: Moral Reasoning in Social Work Practice. In *Social Service Review*. [online]. 2009. [cit. 2012.04.14]. Dostupné na internete: <<http://www.jstor.org/pss/30012141>>.
- Grady, Ch. et al.: Does Ethics Education Influence the Moral Action of Practicing Nurses and Social Workers? [online] 2008. [cit. 2012.04.24]. Dostupné na: <<http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2673806/>>.
- Grey, E.: Dôvody pre výučbu etiky v sociálnej práci a metódy vyučovacieho procesu. In Levická, J. (ed.). *Etika a sociálna práca*. Trnava : TU, 2002. ISBN 80-88774-20-9. s. 26-28.
- Guide to Social Work Ethics Course Development*. [online] 2011. [cit. 2012.04.24]. Dostupné na: <www.aswb.org/.../ASWBEthicsCourseGuide.pdf>.
- Heidbrink, H.: Moral Judgement Competence ad Political Learning. In Lind, G. – Hartmann, H. A. – Wakenhunt, R. (eds.). *Moral Development and the Social Environment. Studies in the Psychology of Moral Judgement and Education*. [online]. 2009 [cit. 2012.04.12]. Dostupné na internete: <http://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=iuOlaXcQxQMC&oi=fnd&pg=PA259&dq=heidbrink+moral+judgement+competence+and+political+learning+1985&ots=WhzMEOCfKa&sig=XdcL17DjIICtPH7VwzSMAB_DD3M#v=onepage&q=&f=false>.
- Lajčiaková, P.: *Psychológia morálky*. Brno : CERM, 2008. 91 s. ISBN 978-80-7204-569-3.
- Levická, J.: Sociálna práca ako vedná disciplína. In *Sociálna práca a zdravotníctvo*. ISSN 1336-9326, 2000, č. 1, s. 7-16.
- Levická, J. – Levická, K.: Popoluška, alebo etika slovenskej sociálnej práce. In Mátel, A. – Schavel, M. – Muhlpachr, P. – Roman, T. (eds): *Aplikovaná etika v sociálnej práci a v ďalších pomáhajúcich profesiách*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2010a. ISBN 978-80-89271-89-4, s. 227-235.
- Levická, J.: Etické dilemy sociálnych pracovníkov. In: Kappl, M. – Smutek, M. – Truhlářová (eds.): *Etika sociálnej práce*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2010b. ISBN 978-80-7435-037-5.
- Levická, K.: Etika v systéme vysokoškolskej prípravy sociálnych pracovníkov. In Mátel, A. – Schavel, M. – Muhlpachr, P. – Roman, T. (eds): *Aplikovaná etika v sociálnej práci a v ďalších pomáhajúcich profesiách*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2010c. ISBN 978-80-89271-89-4, s. 235-243.
- Levická, K. – Levická, J.: Etické rozhodovanie ako súčasť vysokoškolskej prípravy sociálnych pracovníkov. In: Kappl, M. – Smutek, M. – Truhlářová (eds.): *Etika sociálnej práce*. Hradec Králové : Gaudeamus, 2010d. ISBN 978-80-7435-037-5.
- Mališková, Z.: *Etické rozhodovanie v sociálnej práci* : dizertačná práca. Nitra: UKF, 2010.
- Mátel, A. Systematický postup řešení etických dilemat. In Mátel, A. – Schavel, M. – Muhlpachr, P. – Roman, T. (eds): *Aplikovaná etika v sociálnej práci a v ďalších pomáhajúcich profesiách*. Bratislava: VŠZaSP sv. Alžbety, 2010c. ISBN 978-80-89271-89-4. s. 109-131.
- Mátel, A. – Roman, T.: Konflikty hodnôt v pomáhajúcich profesiách. In Naništová, E. – Fotta, P. (eds.) *Existenciálne významné hodnoty v osobnom, spoločenskom a kultúrnom kontexte*. Trnava : FF TU v Trnave, 2010. ISBN 978-80-8082-418-2, s. 128-137
- McAuliffe, D.: I'm Still Standing: Impact & Consequences of Ethical Dilemmas for Social Workers in Direct Practice. In *Journal of Social Work Values & Ethics*. [online] 2009. [cit. 2012.04.22]. Dostupné na: <<http://www.socialworker.com/jswve/content/view/17/34/>>.
- Musil, L.: „Ráda bych Vám pomohla, ale... Dilemata práce s klienty v organizacích. Brno : Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9.
- Reamer, F. G.: *Revisioning Ethics Education in Social Work*. [online] 2006. [cit. 2012.04.18]. Dostupné na: <http://www.socialworktoday.com/news/eoe_0906.shtml>.
- Reamer, F. G.: *Social Work Values and Ethics*. New York : Columbia University Press, 1999.
- Swidell, M. L. – Watson, J. C.: Ethical Delegates in the Social Work Classroom: A Creative Pedagogical Approach. In *Journal of Social Work Values & Ethics*. [online]. 2009. [cit. 2012.04.17]. Dostupné na internete: <<http://www.socialworker.com/jswve/content/view/47/50/>>.
- Vacek, P.: *Rozvoj morálneho vedomí žáků*. Praha : Portál, 2008. 128 s. ISBN 978-80-7367-386-4.

Walsh, J. et al.: Ethical Dilemmas of Practicing Social Workers Around Psychiatric Medication: Results of a National Study. In Bentley, K. J. (ed.). *Psychiatric Medication Issues for Social Workers, Counselors and Psychologist*. [online]. 2009. [cit. 2012.04.10]. Dostupné na internete:

<[http://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=fBjGhHvakLIC&oi=fnd&pg=PA91&dq=Wesley+2002+Proficiency+in+ethical+decision-making&ots=B3epLYjDin&sig=2PKXVI8eibZa2h0Jy0-WhFMUFcA#v=onepage&q=Wesley %202002 %20Proficiency %20in %20ethical %20decision-making&f=false](http://books.google.com/books?hl=sk&lr=&id=fBjGhHvakLIC&oi=fnd&pg=PA91&dq=Wesley+2002+Proficiency+in+ethical+decision-making&ots=B3epLYjDin&sig=2PKXVI8eibZa2h0Jy0-WhFMUFcA#v=onepage&q=Wesley%202002%20Proficiency%20in%20ethical%20decision-making&f=false)>.

Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Príspevok vznikol v rámci riešenia projektu KEGA č. 067UKF-4/2012 – Sémanticky orientovaná elektronická učebnica Etiky sociálnej práce.

Kontakt:

Mgr. Zuzana Mališková, PhD.

Katedra sociálnej práce

Fakulta sociálnych vied a zdravotníctva

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Kraskova 1

94974 Nitra

Slovensko

E-mail: zmaliskova@ukf.sk